

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقش سبک زندگی اسلامی-ایرانی در رشد و تعالی جامعه با محوریت بانوان

مینا عباسی اقدام^۱

چکیده

رشد و تعالی هر جامعه‌ای وابسته به اصول، مبانی و بنیان‌های فکری جمعیتی است که در آن حضور دارند و بانوان حدود نیمی از جمعیت یک جامعه را تشکیل می‌دهند و بنابر نقش‌های مختلفی که ایفا می‌کنند تأثیر دوچندان در روند رشد و تعالی جامعه‌ی خود دارند از این رو بررسی نقش سبک زندگی آنان در جامعه‌ی اسلامی نیز اهمیت زیادی دارد. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش سبک زندگی اسلامی-ایرانی در رشد و تعالی جامعه با محوریت بانوان است و به روش توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار می‌گیرد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد آزادی اجتماعی افراد، برخورداری از امتیازات اجتماعی به طور عادلانه و در نهایت مدیریت اقتصادی بانوان به عنوان مدیر مالی خانواده عاملی سازنده در رشد و تعالی جامعه محسوب شده و نقش سبک زندگی اسلامی-ایرانی به وضوح در آن‌ها دیده می‌شود.

واژگان کلیدی: بانوان، جامعه، سبک زندگی، سبک زندگی اسلامی.

^۱. طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه صادقیه تبریز.

مقدمه

شیوه و روش‌های زندگی مهم‌ترین بخش از شخصیت، حیات اجتماعی را تشکیل می‌دهد. سبک زندگی به تمامی اصول و مسائلی که متن و بطن حیات اجتماع و انسان را شکل می‌دهد، اطلاق می‌گردد که از ارزش‌های دینی و عرفی جامعه الهام می‌گیرد. بنابراین شناخت راه‌های سبک زندگی اسلامی که از قرآن نشأت می‌گیرد، مقدمه‌ای برای نیل به پیشرفت و توسعه جامعه دینی است که بزرگترین سرمایه‌ی آن نیروی انسانی موجود در آن می‌باشد و زنان به عنوان نیمی از جمعیت جزء سرمایه‌های انسانی محسوب می‌گردند و سعادت خانواده و اجتماع سالم در گرو خط فکری آنان است زیرا بانوان با دارا بودن نقش‌های مختلف از جمله نقش دختری، مادری و همسری و عامل تأثیرگذار در امر تربیت فرزندان بیش‌ترین نقش را دارند، لذا رشد و تعالی جامعه ایرانی در دامن پرمهر بانوان مؤمن و مقید به اصول و مبانی اسلامی و انقلابی است. با توجه به مسائل روز و تأثیرگذاری فرهنگ‌های بیگانه بر فکر و اندیشه بانوان و گسترش یافتن افکار فمینیستی که با شعار آزادی زنان به میدان آمده و در اقصی نقاط دنیا رو به فزونی است و کشور ما نیز از این قاعده مستثنی نبوده و از این رو لازم است نقش سبک زندگی اسلامی-ایرانی بانوان با نقش‌های برجسته‌ی آنان در رشد و تعالی جامعه مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد، تا پاسخ‌های بانوان مسلمان و انقلابی ایران در راستای واکنش به فرهنگ‌های بیگانه روشن شود.

واژه سبک در روانشناسی ابتدا توسط آلفرد آدلر مطرح شد. آدلر در مورد سبک زندگی تعابیر فراوانی دارد که یکی از آن‌ها بدین صورت است: «سبک زندگی طرح و دریافتی اجمالی است از جهان، فرایند در حال گذار و راه است؛ راه یکتا و فردی زندگی و دستیابی به هدف؛ خلاقیتی است که حاصل از کنار آمدن با محیط و محدودیت‌های آن»^۱؛ اما وقتی صحبت از سبک زندگی اسلامی-ایرانی می‌شود کلمه‌ی اسلامی در واقع به سیره و روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام و همچنین بزرگان دین اسلام اشاره دارد که با الگو قرار دادن روش و منش آنان می‌توان به باور نوین که با عنوان "سبک" از آن یاد می‌شود دست یافت و با تحقق یافتن سبک زندگی اسلامی است که جامعه‌ی اسلامی به نحوی مطلوب اداره خواهد شد.

^۱. خاکبازان، «رابطه مسئولیت‌پذیری و سبک زندگی اسلامی»، ص ۱۵۴؛ دادستان، «آدلر و آدلری‌نگری»، ص ۳۰۸.

با توجه به توضیحات داده شده این سؤال مطرح می‌شود نقش بانوان در سبک زندگی اسلامی-ایرانی در رشد و تعالی جامعه چیست؟ سبک زندگی به چه معناست؟ آیا سبک زندگی اسلامی و ایرانی با هم ارتباط دارند؟ سبک زندگی بانوان اسلامی-ایرانی چه تأثیری در نقش-پذیری آنان دارد؟ بانوان ایرانی در نقش مادری خود چه تأثیری بر رشد و تعالی جامعه دارند؟ بانوان ایرانی در نقش همسری خود چه تأثیری بر رشد و تعالی جامعه دارند؟

تأثیر زنان در اسلام و نقش محوری آنان همواره بحثی بوده که بسیار مورد توجه و بررسی قرار گرفته اما نقش اسلامی-ایرانی بانوان در پیشرفت و تعالی جامعه بحثی است که هر چند در گذشته بدان پرداخته شده اما با توجه به نیاز جامعه و قرار گرفتن جامعه‌ی ایرانی در یک بحران فکری که بیشتر اعتقادات بانوان را نشانه گرفته لازم و ضروری به نظر می‌رسد. برخی از مطالعات صورت گرفته عبارتند از:

مقاله: «نگاهی به فعالیت‌های قرآنی بانوان» نوشته زهرا شجاعی، که در نشریه بینات در سال ۱۳۸۳ به شماره ۴۲ به چاپ رسیده است. این مقاله به کارهای فرهنگی که در راستای فعالیت دینی بانوان می‌شود به آنها دست یافت را به طور مختصر مورد ارزیابی قرار می‌دهد. امتیاز مقاله حاضر نسبت به آن تأکید مقاله مورد پژوهش به نقش اسلامی-دینی بانوان در رشد و تعالی جامعه می‌باشد.

کتاب «سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه‌ای)» می‌باشد که نوشته فاضل قانع به سال ۱۳۹۲ به چاپ رسیده است و درباره ارزش و گرایش به سبک زندگی اسلامی و نقش تحقق آن در حفظ کرامت انسانی پرداخته شده است البته نویسنده بیشتر به سبک زندگی اسلامی و الگوها و آسیب‌های موجود در این باره پرداخته که سعی می‌شود با نکته‌سنجی بتوان مطالب مورد نیاز را این کتاب به دست آورد.

کتاب «زن، اسلام و مسجد»، به صورت دیجیتالی در سال ۱۳۷۴ به چاپ رسیده است. این کتاب بعد از انقلاب اسلامی به مهم‌ترین دست‌آوردهای نهضت اسلامی ایران اشاره دارد که یکی این دستاوردها مربوط به حقوق زنان، فرهنگ دینی و قرآنی آنان مربوط می‌شود. بنابراین کتاب مورد نظر می‌تواند در گردآوری مقاله حاضر مورد استفاده قرار گیرد.

۱. مفهوم‌شناسی

قبل از هر چیز بررسی واژه‌های اصلی بحث مورد نظر از جمله واژه‌های «سبک زندگی» و «جامعه» ضروری می‌باشد.

۱-۱. سبک زندگی

سبک زندگی در لغت از ترکیب دو واژه سبک و زندگی با دو بار معنایی متفاوت تشکیل شده است. معنای لغوی واژه زندگی در لغت‌نامه دهخدا [ز د/د] (حامص، ا) و به معنای

زندگانی در مقابل مردرگی آمده است^۱، اما واژه «سبک» در روند مفهومی خود، ابتدا و به صورت غالب در سبک‌شناسی ادبی و هنری به کار می‌رفت.^۲ ولی به تدریج، در دیگر حوزه‌ها نیز کاربرد یافته است. همچنین واژه «سبک» در زبان عربی از مصدر ثلاثی مجرد است و به معنای گداختن و قالب‌گیری کردن زر و نقره، آمده است.^۳ اما امروزه در زبان عربی از معادل اسلوب برای معنای سبک بهره می‌برند.^۴

در مورد اصطلاح سبک زندگی اسلامی می‌توان گفت که واژه‌ای با عنوان سبک در متون دینی اسلامی به کار نرفته است، اما با بررسی فراوان در لابه‌لای ادبیات دینی می‌توان «سیره» را معادل سبک زندگی در نظر گرفت؛ چنانچه استاد مطهری اینگونه سیره را تبیین می‌نماید:

«سیر یعنی حرکت، رفتن، راه رفتن؛ سیره یعنی نوع راه رفتن، سیره بر وزن فعله است و فعله در زبان عربی دلالت می‌کند بر نوع. مثلاً جلسه یعنی سبک و نوع نشستن، و این نکته دقیقی است. سیر یعنی رفتن، رفتار، ولی سیره یعنی نوع و سبک رفتار».^۵

۱-۲. جامعه

جامعه در لغت به گروهی از مردم که با هم وجه اشتراک داشته باشند و در سرزمینی واحد زندگی کنند، اطلاق می‌شود. در عربی اسم فاعل مونث از مصدر «جَمَعَ» آمده است و به معنای معنای گردهم آوردن، گرد کردن، فراهم آوردن یا فراهم کردن، و برهم افزودن می‌باشد.^۶ واژه‌ی جامعه در عرف به معنای گروه به کار می‌رود و اغلب برای بیان «گروهی از انسان‌ها» به کار می‌رود، خواه به مجموعه افرادی که در یک مکان مانند روستا، شهر، استان و یا کشور زندگی می‌کنند به کار می‌رود مثل افراد «جامعه ایرانی» و خواه به مجموعه‌ای مردمی که دارای یک دین یا مذهب مشترک هستند اطلاق می‌شود مانند «جامعه مسیحیان» و خواه به گروهی از افراد که حرفه و شغل واحدی دارند مانند «جامعه معلمان» و خواه به همه‌ی انسان‌هایی که بر روی کره‌ی زمین به سر زندگی می‌کنند گفته می‌شود مثل «جامعه بشری یا جامعه بشریت».^۸

^۱ . دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه.

^۲ . همان؛ بهار، سبک‌شناسی، ج ۱، ص ۱۶.

^۳ . ابن‌منظور، لسان‌العرب، ذیل واژه «سبک».

^۴ . طریحی، مجمع‌البحرین، ج ۲، ص ۸۳.

^۵ . مطهری، سیری در سیره نبوی، ص ۴۸.

^۶ . عمید، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه «جامعه».

^۷ . دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۵، ص ۶۴۸۹، «جامعه».

^۸ . مصباح یزدی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۲۱.

در مقابل مادران آگاه و با تدبیر، به فرزندانشان می‌آموزند با تلاش و بردباری در زندگی، هم نیازهای خود را بشناسد و هم نیازهای سایر اعضای خانواده را شناسایی کند و در صدد کمک به آنها برآید و بر این اساس احساس غرور بیشتری کند.^۱

۲-۳-۴. کنترل دخل و خرج

مسائل اقتصادی و برابری دخل و خرج یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های خانواده‌ها در هر قشری از جامعه است. خانواده‌ها در هر سطح اقتصادی دارای منابع محدودی از درآمد هستند و بهتر است به گونه‌ای تصمیم بگیرند که علاوه بر ایجاد رضایت خاطر و مطلوبیت در خانه و برآورده شدن خواسته‌های خود، به بودجه و دخل‌شان آسیب نرساند.

با توجه به اینکه مردان بیشتر مسئولیت بیرون از منزل را برعهده دارند تنظیم دخل و خرج داخل منزل بیشتر برعهده زن است و مدیریت صحیح او را می‌طلبد. از این رو بهتر است زنان مواردی را که باعث افزایش هزینه‌های خانواده می‌شود را شناسایی کرده و در جهت کنترل آن تلاش نمایند.^۲

در این حین زنان بهتر است با در نظر گرفتن درآمد خانواده سعی کنند بالاتر از درآمد دخل خود خرج نکنند تا دچار بحران در معیشت خانواده نشوند. در این حیطه زنان نباید اجازه دهند به خاطر مسائل چشم و هم چشمی، رقابت، حسادت و ایجاد احساس برتری از لحاظ مالی یک تشنج و بحران اقتصادی در خانه ایجاد شود و کفه خرج از دخل بالاتر رود. خرج‌های اسراف-کارانه مورد تحسین افراد عاقل و با خرد قرار نمی‌گیرد.

مقام معظم رهبری در رابطه با این مقوله خطاب به زنان چنین عرض کردند:

«مواظب باشید در دام رقابت‌ها و چشم و هم‌چشمی‌هایی که متأسفانه در بعضی از محافل زنانه رایج است، نیفتید. رقابت برای تجملات، رقابت برای به رخ کشیدن و بعضی از زیاده‌طلبیها کوچکتر از این است که بتواند زن‌های شایسته و والا را اسیر خود کند. هر انسانی چه مرد و چه زن - اگر به دام زواید زندگی بیفتد و اسیر اینها شود، بتدریج معنیات با ارزش در وجود او افول خواهد کرد و ضعیف و کم خواهد شد.»^۳

^۱ . موسوی، «مصرف‌گرایی و مدیریت اقتصادی خانواده»، ش ۸، ص ۲۰۵.

^۲ . صادقی‌شاد، زنان و رشد اقتصادی خانواده، ص ۶۸.

^۳ . بانکی پور فرد، نقش و رسالت زن (جایگاه و مسائل زنان در فرهنگ اسلام و تجدید برگرفته از بیانات مقام رهبری)، ص ۴۱؛ در دیدار با کارکنان سپاه حفاظت ولی‌امر (۸/۷/۸۱).

توقعات غیرمنصفانه و بی جا و خارج از توان مالی و میزان درآمد و ایجاد هزینه‌های غیرضروری سبب تنش‌های زیادی در خانه می‌شود به سست شدن پایه‌های نهاد خانواده می‌انجامد. زن و شوهر و به تبع فرزندان و همه اعضای خانواده باید موازنه‌ای معقول و منطقی بین دخل و خرج داشته باشند و با پذیرش واقعیت‌ها مانع مسئله‌ساز شدن توقعات فردی شوند.

به گفته امام علی علیه‌السلام: «اسرافکار را به خود واگذار که نه بخشش او ستایش‌انگیز است و نه تنگدستی‌اش ترحم‌برانگیز» لذا به دنبال تجمل‌گرایی، زندگی دستخوش آشفتگی و زلزله‌های ویرانگر می‌شود. سرمنشأ بسیاری از اختلاف همسران زیاده‌خواهی یکی از طرفین است. هنگام ازدواج طرفین چنین وانمود می‌کنند که با هر شرایطی حاضر به زندگی هستند اما در بعضی مواقع دیده شده که در طول زمان ناسازگاری‌ها بروز کرده و عدم تفاهم اقتصادی منجر به اختلاف شدید و حتی جدایی می‌شود. البته در ایجاد تفاهم اقتصادی باید هر دو طرف دخیل باشند و هنگام مصائب و مشکلات مالی نیز صحنه را خالی نکنند و دوش به دوش هم حرکت کنند. زن بهتر است صبور و کم‌توقع باشد و در مقابل مرد سخت‌گیری و بخل را کنار بگذارد. زن و مرد هر دو قناعت کرده و در جهت افزایش دخل خود بکوشند.^۱

اگر زن و مرد به تعادل اقتصادی بیندیشند. مرد در حدی که وظیفه و در توان اوست به تأمین نیازهای همسر و فرزندان خود تلاش کند و درصدد منت‌گذاشتن نباشد. زن نیز با آنچه در سفره دارد زندگی متناسبی را فراهم سازد. این همکاری کمک زیادی به تعادل میان دخل و خرج می‌کند و در نتیجه استحکام بنیان خانواده را سبب می‌شود. در نهایت باید گفت که تفاهم و تبادل نظر به برنامه‌ریزی صحیح و دوری از تجمل‌گرایی و چشم و هم چشمی حسودانه و پاک کردن نیازهای کاذب از زندگی از ایجاد نزاع‌های مالی و پولی جلوگیری می‌کند و می‌توان سطح زندگی را بر مبنای سطح درآمد تنظیم کرد.^۲

^۱ . امینی، آیین همسراری، ص ۴۴-۴۵.

^۲ . صادقی‌شاد، زنان و رشد اقتصادی خانواده، ص ۸۴-۸۵.

نتیجه‌گیری

روش زندگی هر جامعه و یا فردی نسبت به سایر جوامع و افراد متفاوت است و افراد هر جامعه‌ای از سبک و روش خاصی برای زندگی خود استفاده می‌کنند. در یک جامعه‌ی اسلامی افراد با توجه به اصول و مبانی که از جانب اسلام ارائه شده، برای زندگی خود برنامه تنظیم می‌کنند و بر اساس خط فکری آنان حرکت می‌کنند. بانوان به دلیل اینکه نیمی از جمعیت یک جامعه را تشکیل می‌دهند و از طرفی نقش‌های تکمیل‌کننده‌ای همچون همسری و مادری در تحقق بخشیدن به نقش‌های سبک زندگی اسلامی در یک جامعه‌ی اسلامی ارزش دوجندانی دارند و از بررسی نقش‌های سازنده‌ی آنان نتایج زیر حاصل می‌شود:

سبک زندگی اسلامی زنان را در اجتماع آزاد و دارای حقوق اجتماعی معرفی می‌کند. بانوی مسلمان می‌تواند در اجتماع آمد و شد کند، کار کند و معامله انجام دهد اما لازم است جانب حیا را رعایت کند. آزادی جنسی یکی از جریان‌هایی است که از رشد و تعالی جامعه جلوگیری نموده و از آسیب چنین تفکری بانوان در امان نیستند و لازم است زنان با آگاهی بیشتری نسبت به این امر رفتار نمایند تا در دامان آلودگی‌های آن نیافتند.

بانوان می‌توانند از امتیازات اجتماعی که در جامعه از آن بهره‌مند هستند به صورت عادلانه استفاده کرده و در جهت پیشبرد اهداف خود استفاده نمایند.

از مهم‌ترین نقش سبک زندگی اسلامی در زندگی بانوان جامعه‌ی اسلامی می‌توان به مدیریت اقتصادی و به صرفه آنان اشاره کرد که با به کارگیری شمس مدیریت در زندگی خانوادگی نه تنها خانواده را به سوی رشد و تعالی هدایت کرده بلکه جامعه را نیز از دامان بسیاری از مفسدات نجات می‌دهد و در نهایت به سوی تعالی مورد نظر می‌رساند، زیرا بسیاری از مشکلات جامعه ریشه در اقتصاد و معیشت داشته و دارد.

فهرست منابع و مآخذ

• قرآن

• نهج البلاغه

الف) کتب فارسی

۱. امینی، ابراهیم، آیین همسر داری، چاپ هفدهم، تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۸۱.
 ۲. بهار، محمدتقی، سبک‌شناسی، ج ۱، نشر امیرکبیر، بی‌نا.
 ۳. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
 ۴. سیدی جربندی، رقیه، مشارکت اجتماعی زنان از منظر قرآن و روایات، رشت: کتاب مبین، ۱۳۹۰ هـ.ش.
 ۵. صادقی‌شاد، مهشاد، زنان و رشد اقتصادی خانواده، تهران: فرهنگ سبز، ۱۳۹۱ هـ.ش.
 ۶. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیرکبیر، چاپ هفتم، ۱۳۶۹.
 ۷. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، تهران: صدی، ۱۳۶۸.
 ۸. _____، مقدمه‌ای بر جهان‌بینی اسلامی، تهران: صدرا، ۱۳۹۲.
 ۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
 ۱۰. ماکارنکو، آنتوان، «گفتارهایی درباره تربیت فرزندان»، ترجمه: ابوتراب باقرزاده، چاپ نهم، بی‌جا.
 ۱۱. مصباح یزدی، محمدتقی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی «ره»، ۱۳۹۱.
- ب) کتب عربی
۱۲. ابن‌منظور، محمد بن مکرم، (بی‌تا)، لسان‌العرب، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۱۴.
 ۱۳. زحیلی، وهبه بن مصطفى، القيم الانسانیة فی القرآن الکریم، دمشق: دارالمکتبی، ۱۴۲۰ ق.
 ۱۴. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع‌البحرین، محقق: احمد حسینی اشکوری، تهران، مکتبه‌المرتضویه، چاپ ۳، ۱۳۷۵ ش.
 ۱۵. عاملی، شیخ حر، وسایل الشیعة، قم: نشر آل‌البیت، ۱۴۱۴ ق.

ج) مقالات و فصلنامه‌ها

۱۶. افشانی، سیدعلیرضا و دیگران، «بررسی رابطه سبک زندگی اسلامی با سلامت اجتماعی مردم شهر یزد»، دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال هشتم، شماره ۱۴.
۱۷. بانکی پور فرد، امیرحسین، نقش و رسالت زن (جایگاه و مسائل زنان در فرهنگ اسلام و تجدد برگرفته از بیانات مقام رهبری)، نسخه الکترونیکی، انتشارات انقلاب اسلامی (وابسته به مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی).
۱۸. خاکبازان، نوید، «رابطه مسئولیت‌پذیری و سبک زندگی اسلامی»، رویش روان‌شناسی، سال هفتم، شماره ۱۱، شماره پیاپی ۳۲، بهمن ۱۳۹۷.
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی، بانک جامع بیانات مقام معظم رهبری، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰.
۲۰. رجب‌نژاد، محمدرضا و دیگران، «بررسی سبک زندگی اسلامی از منظر حیات طیب در قرآن (سبک زندگی با محوریت سلامت)»، نشریه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سال اول، شماره ۱.
۲۱. شریفی، احمدحسین، «سبک زندگی به عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح ایمان»، مجله معرفت فرهنگی اجتماعی، سال سوم، شماره ۳، ۱۳۹۱.
۲۲. موسوی، مهدی، «مصرف‌گرایی و مدیریت اقتصادی خانواده»، ارمغان، شماره ۸، ۱۳۸۸.
۲۳. یدالله‌پور، محمدهادی، «مرگ ترحم‌آمیز (اتانازی ارادی فعال) از دیدگاه قرآن»، فصلنامه علمی وکیل‌زاده، رحیم، «کرامت انسان در حقوق اسلام»، فصلنامه علمی-ترویجی علوم اسلامی، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۸۶.